

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ทองอนุศาสนาคารย์. วิชาการศาสนาศีลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : ร.พ. กรมยุทธ-
ศึกษาทหารบก, 2521.

พระราชวรภุมิ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : คาน-
สุทธาการพิมพ์, 2528.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : คานสุทธา-
การพิมพ์, 2528.

มหาวงษ์ เล่ม 3. แปลโดย พระยาปริยัติธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) และคณะ. พระนคร : โรง-
พิมพ์ไทย, 2463.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. อนุพุทธประวัติ. พิมพ์ครั้งที่ 26.
พระนคร : ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2513.

เสถียร พันธรังษี. ศาสนาเบรียบเทียม เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เชนร์พิทยา,
2516.

ภาษาบาลีเขียนด้วยอักษรไทยและพม่า

สุยามรรฎฐสุส เตปิฎก. เล่ม 1. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 4. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 5. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 7. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 9. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 10. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 11. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 12. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 13. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

_____ . เล่ม 14. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

- ศึกษารมฤๅษสูต เทปิฎก. เล่ม 15. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 16. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 18. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 20. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 21. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 22. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 23. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 24. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 25. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 26. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 31. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 32. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.
 _____ . เล่ม 35. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2470.

ชาตภุๅงกถาย, สลโฆ ภาโต. กรุงเทพฯ ฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2463.

- อุมเมปทฐกถาย, ปฐโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, พุติโย ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, ทกัิโย ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, จตุตโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, ปตฺตโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, อฏฐโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, สลุตโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.
 _____, อฏฐโฆ ภาโต. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.

ปทานุกรมพระไตรปิฎก ขาลี-หมา. เล่ม 3. รางกุง : ร.พ. พุๅธธาๅสนๅตๅงสๅนภาๅทหมา, 2514.

- ปตฺตจสุๅนนิยา นาม มๅชๅณิๅนๅยทฐกถาย, ปฐโฆ ภาโต. กรุงเทพฯ ฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2463.
 _____, พุติโย ภาโต. กรุงเทพฯ ฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2463.
 _____, ทกัิโย ภาโต. กรุงเทพฯ ฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2463.

ประมวลที่ปณิชา นาม เกรศาตาอภฏกถาย, ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิพล, 2525.
 _____, ทุติโย ภาค, กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิพล, 2525.
 _____, ตติโย ภาค, กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิพล, 2525.
 _____, จตุตโธ ภาค, กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิพล, 2525.

มกุฏกถาที่ปณิชา, ปฐโม ภาค. วรรณคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2505.

_____, ทุติโย ภาค. วรรณคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2505.

มโนเรศปฐนิชา นาม อังคตธรรมนิภาอภฏกถาย, ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2463.

มลินินุทพลา. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2466.

วิสุทธิมกุฏสุส นาม ปกรณวิเสสสุส, ปฐโม ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

_____, ทุติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

_____, ตติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

สมุทปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย, ปฐโม ภาค. นครหลวง : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

_____, ตติโย ภาค. นครหลวง : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

สมุททวิลาสิโย นาม ทีระนิทายฎกถาย, ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2463.

_____, ทุติโย ภาค. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2463.

_____, ตติโย ภาค. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2463.

โสทรกถากัมภานินาน. กรุงเทพฯ ฯ : ร. พ. กุสติกการพิมพ์, 2526.

อภฏกสาลินี นาม อภิธรรมฎกถา. วรรณคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2463.

อภิธรรมเขตวิภาวินี นาม อภิธรรมเขตสุนทรกถา. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2515.

อภิธานแปลที่ปกาสุจิ. วรรณคร : โรงพิมพ์ไทย, 2460.

ภาษาอังกฤษ

Basham, A.L. The Wonder That Was India. 1st ed. London : Sidwick &

Jackson, 1954.

The Bhagavadgītā. Gorakhpur : The Gītā Press, 1957.

Dasgupta, Surama. Development Of Moral Philosophy In India. 1st ed.

Culcutta : Mudranika, 1961.

Davids, T. W. Rhys, and Stede, William. Pali-English Dictionary.

London : The Pali Text Society, 1972.

Macdonell, Arthur Anthony. A Practical Sanskrit-English Dictionary.

London : Oxford University Press, 1974.

Malalasekera, G. P. The Pali Literature Of Ceylon. Colombo : M. D.

Gunasena & Co. Ltd., 1958.

Srivastava, Balram. Trade and Commerce In Ancient India. Vāranasi :

The Chokhamba Sanskrit Series Office, 1968.

Taneja, Vidya Ratna. Educational Thought and Practice. New Delhi :

Sterling Publisher Private Limited, 1975.

Vaidya, P. L. Original Of Buddhism. Delhi : Mehta Art Press, 1878.

Zoysa, A. P. de. Indian Culture In The Days Of The Buddha. Colombo :

M. D. Gunasena & Co. Ltd., 1955.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ตาราง เปรียบเทียบรายชื่อพระอิสริยยศจากคัมภีร์ต่าง ๆ

พระไตรปิฎก	อัมมปะทัญญกถา	ปรมัตถทีปนี
พระอัญญา โคนทัญญะ*	พระอัญญา โคนทัญญะ	พระอัญญาสี โคนทัญญะ
พระวิปปะ	-	พระวิปปะ
พระภัททียะ	-	พระภัททียะ
พระมหานามะ	-	พระมหานามะ
พระอัสสฬิ	พระอัสสฬิ	พระอัสสฬิ
พระนาลกะ	-	พระนาลกะ
พระยสสะ	พระยสสะ	พระยสสะ
พระวิมลละ	-	พระวิมลละ
พระสุหานุ	-	พระสุหานุ
พระปุกตฉิ	-	พระปุกตฉิ
พระทวิมเปติ	-	พระทวิมเปติ
พระอูรุ เวลกัสสปะ	พระอูรุ เวลกัสสปะ	พระอูรุ เวลกัสสปะ
พระเนทีกัสสปะ	-	พระเนทีกัสสปะ
พระถยาก็สสปะ	-	พระถยาก็สสปะ
พระสารีบุตร	พระสารีบุตร	พระสารีบุตร
พระมหา โมคคัลลานะ	พระมหา โมคคัลลานะ	พระมหา โมคคัลลานะ
พระมหากัสสปะ	พระมหากัสสปะ	พระมหากัสสปะ
พระมหากัจจายนะ	พระมหากัจจายนะ	พระมหากัจจายนะ
พระมหา โกฎฐิตะ	-	พระมหา โกฎฐิตะ

* บางแห่งเป็น อัญญาต โคนทัญญะ

พระไตรปิฎก	ฉัมภปทัฏฐกถา	ประมวลที่ปี่
พระมหากัปปินะ	พระมหากัปปินะ	พระมหากัปปินะ
พระมหาจุนทะ	พระมหาจุนทะ	พระมหาจุนทะ
พระอนุรุทธะ	พระอนุรุทธะ	พระอนุรุทธะ
พระกังขาเรวตะ	-	พระกังขาเรวตะ
พระอานนท์	พระอานนท์	พระอานนท์
พระนันทกะ	-	พระนันทกะ
พระภุ	พระภุ	พระภุ
พระนันทะ	พระนันทะ	พระนันทะ
พระกิมฬิละ	พระกิมฬิละ	พระกิมฬิละ
พระภัททิยะ	พระภัททิยะ	พระภัททิยะ (กาฬิโศธาบุตร)
พระราหุล	พระราหุล	พระราหุล
พระสาลี	พระสาลี	พระสาลี
พระอุบาลี	พระอุบาลี	พระอุบาลี
พระทัฬหะ	พระทัฬหะ	พระทัฬหะ
พระอุปเสนะ	พระอุปเสนะวิงสันตบุตร	พระอุปเสนะ
พระชทรวินัยเรวตะ	พระชทรวินัยเรวตะ	พระชทรวินัยเรวตะ
พระปุณณันทานีบุตร	-	พระปุณณันทานีบุตร
พระปุณณะ	-	พระปุณณะสุนาปรัตน์กะ
พระโสณโกฏกัณฑะ	พระโสณโกฏกัณฑะ	พระโสณโกฏกัณฑะ
พระโสณโกสิวิสะ	-	พระโสณโกสิวิสะ
พระราธะ	พระราธะ	พระราธะ
พระสุภุติ	-	พระสุภุติ
พระองคุลิมาล	พระองคุลิมาล	พระองคุลิมาล
พระวัคคลี	พระวัคคลี	พระวัคคลี
พระกาฬุทายี	พระกาฬุทายี	พระกาฬุทายี

พระไตรปิฎก	ฉัมมเปกัฏฐกถา	ปรหมัตถทีปนี
พระมหาจุฬายี	-	พระมหาจุฬายี
พระปิลินทวัจฉะ	พระปิลินทวัจฉะ	พระปิลินทวัจฉะ
พระโสภิตะ	-	พระโสภิตะ
พระกุมารกัสสปะ	พระกุมารกัสสปะ	พระกุมารกัสสปะ
พระฐบาล	-	พระฐบาล
พระวังคีสะ	พระวังคีสะ	พระวังคีสะ
พระสภियะ	-	พระสภियะ
พระเสลชะ	-	พระเสลชะ
พระอุปวาณะ	พระอุปวาณะ	พระอุปวาณะ
พระเมฆิยะ	พระเมฆิยะ	พระเมฆิยะ
พระสาถตะ	-	พระสาถตะ
พระนาคิตะ	-	พระนาคิตะ
พระลุกกฏกัทธิยะ	พระลุกกฏกัทธิยะ	พระลุกกฏกัทธิยะ
พระนินโทถถการทวาชะ	พระนินโทถถการทวาชะ	พระนินโทถถการทวาชะ
พระมหาบันดก	พระมหาบันดก	พระมหาบันดก
พระจุฬบันดก	พระจุฬบันดก	พระจุฬบันดก
พระพากุละ	-	พระพากุละ
พระโกณฑธานะ	พระโกณฑธานะ	พระโกณฑธานะ
พระพาทิยะ	พระพาทิหารุจิริยะ	พระพาทิหารุจิริยะ
พระยโสฬชะ	-	พระยโสฬชะ
พระอชิตะ	-	พระอชิตะ
พระติสสะเมตเตยยะ	-	พระติสสะเมตเตยยะ
พระปุณฑกะ	-	พระปุณฑกะ
พระเมตตคุ	-	พระเมตตคุ
พระโธตกะ	-	พระโธตกะ

พระโคตปิฎก	อัมพปทีฎฐกถา	ปรหมัตตปิณ
พระอุปสีวะ	-	พระอุปสีวะ
พระนันทะ	-	พระนันทะ
พระเหมกะ	-	พระเหมกะ
พระโตเทยยะ	-	พระโตเทยยะ
พระกัปปะ	-	พระกัปปะ
พระชตุกัถี	-	พระชตุกัถี
พระภัทราวุธ	-	พระภัทราวุธ
พระอุททะ	-	พระอุททะ
พระโปตัสสะ	-	พระโปตัสสะ
พระโมฆราช	-	พระโมฆราช
พระปิงคิยะ	-	พระปิงคิยะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

ตารางแสดงพระอุปัชฌาย์สาวกกลุ่มเถรต่าง ๆ

1. กลุ่มเถรทางปัญญา

ชื่อ	ความสามารถ	เอตทัคคะ
พระอัญญาโกณฑัญญะ	บรรลุธรรมก่อนผู้อื่น	รัทธปัญญ
พระสารีบุตร	เข้าใจธรรมได้กว้างขวาง	มีปัญญามาก
พระมหาจัจฉายนะ	ขมายความพระพุทโธพจน์	ชชยความข้อยให้พิศดาร
พระราหุล	ศึกษาพระพุทโธพจน์ได้มาก	สนใจการศึกษา
พระอุบาลี	วินิจฉัยอธิกรณ์ได้ดี	ทรงจำพระวินัย
พระราธะ	เข้าใจคำสอนชัดแจ้ง	เข้าใจแจ่มแจ้ง
พระวัจจีสะ	กล่าวคาถาสรรเสริญพระพุทธเจ้า 300 บท	ปฏิภาณกวี
พระทาสยะ	เข้าใจธรรมได้ง่าย	บรรลุธรรมเร็ว
พระมหาปันถก	ชำนาญในวิปัสสนา	ฉลาดในปัญญาวิมุตติ
พระมหาโกณฑัญญะ	แตกฉานในธรรม ความหมาย ภาษา และปฏิภาณ	บรรลุปฏิสัมภทา 4

2. กลุ่มเลิศทางอภิญา

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระมหาโศกถัดลานะ	แสดงฤทธิ์ปราบผู้ที่เป็น มิฉลาหิภูติ	มีฤทธิ์มาก
พระอนุรุทธะ	ตรวจดูสัตว์โลกด้วย ตาทิพย์	มีตาทิพย์
พระโสภิตะ	ระลึกชาติได้มากจนถึง ชาติที่เกิดในอสังขภูมิ	ระลึกชาติ
พระสาकະ	ใช้ตะไช่กลีบปราบนาถ	เข้าตะไช่สมบัติ

3. กลุ่มเลิศทางสอนธรรม

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระมหาภักปนิยะ	สอนพระ 500 รูป ใหม่บรรลุรัตผล	ให้อิโรวาทิกษุ
พระนันทกะ	สอนภิกษุ 500 รูป ใหม่บรรลุรัตผล	ให้อิโรวาทิกษุ
พระปุตตมัมตามันบุตร	กล่าวกถาวัตถุ 10 โดยอดเยี่ยม	เป็นธรรมกถึก
พระกุนารกัศสปียะ	ยกอุปมาและเรื่องราว มาประกอบการแสดง ธรรมทุกครั้ง	แสดงธรรมใจงดงาม
พระปิลินทวัจจะ	สอน เทวดา	เป็นที่รักของ เทวดา

4. กลุ่มเลิศทางเสียง

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระลพคุณเทภักทิยะ	หุ่ดควยเสียงโหเราะ	มีเสียงโหเราะ
พระโสมภูฏิกัถณะ	กลาวธรรมกวยด้อยคำโหเราะ	มีด้อยคำโหเราะ
พระปิงโพลภารทวาณะ	เข็ดส่วนโหนบริทั 4 ถวม ขอสงสัยในมรรคและผล อากหาญเมอวันบวรลุดธรรม	บันลือสีนทา

5. กลุ่มเลิศทางมีศรัทธา

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระวัคคลี	มีศรัทธาอย่างยั้งใน พระพุทธรเจา	หลุคทนควยศรัทธา
พระรัฐบาล	มีศรัทธาอย่างยั้งใน การออกมวช	บวชควยศรัทธา

6. กลุ่มเลิศทางถืออุคงศ

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระมหาภัสสปะ	ถืออุคงศ 13 ซ้อ	ถืออุคงศ 13 ซ้อเป็นวัตร
พระชทรวณียเรวตะ	ห่าป่าที่อยู่ไห้มารันรมย	ถืออูขุป่าเป็นวัตร
พระโมทราชา	ใช้เจหะผ่าบังสุกุล	เหมจัวร์เส้าเหมอง

7. กลุ่มเลิศทางฝึกจิต

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระโสมโกวิทวิสา	บำเพ็ญเพียรด้วยกรรมฐาน และเกินจกกรรมจนเทาแตก	ปรารภความเพียร
พระนันทะ	มีสติสัมปชัญญะกำกับอยู่ทุก ขณะทหมองอุ	สำรวมอินทรีย์
พระกัษชาเรวตะ	เข้าฌานไคคลองเตลว เสมือควยพระพุทโเจา	ชำนาญในฌาน

8. กลุ่มเลิศทางสังขม

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศ
พระอรุ เวลกัสสปะ	มีบริวารมากนับแตวันบวช	มีบริวารมาก
พระอุปเสนะ	เป็นผู้นำ เลื่อมใสและปก ครองบริวารโหมมา เลื่อม ใสควย	นำ เลื่อมใส
พระกาฬุทายี	ทำให้เจ้าศากยะทั้งตระกูล เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา	ทำให้ตระกูลเลื่อมใส
พระภัททิยะ	สละราชสมบัติที่ทกมาถึงตาม วาระ	เกิดในตระกูลสูง
พระทัฬหะ	จัดเสนาสนะให้พระโคตมโฆมา สงและเรียบรอย	ฉลาดในการจัดเสนาสนะ

9. กลุ่มเลิศทางไถ่ลาภ

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศนะ
พระกุดเทศามะ พระสาลี	จับสลากได้ก่อนผู้อื่นทุกครั้ง แม่จะไปในทางกับคารก็มี ลาภเกิดขึ้น	จับสลากได้เป็นรูปแรก มีลาภมาก

10. กลุ่มเลิศทางมีสุขภาพดี

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศนะ
พระพาลุละ	รักษาสุขภาพได้ดีเมื่ออายุ 80 ปีก็ยังแข็งแรงสามารถออก บวชและบรรลุนิพพานได้	มีอาหาชน้อย

11. กลุ่มเลิศหลายด้าน

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศนะ
พระสุภติ พระอานนท์	เข้าถ้ำแทนเมตตาได้ในขณะ ขึ้นรอรบนิพพาน ตั้งสมาธิทรงจำหลักการธรรมจาก พระพุทธเจ้าไถ่ลาภ มีความ รอบคอบ มีความเห็นสูง ฉลาดในการดูแลการรับใช้ พระพุทธเจ้า	มีปรกติอยู่ด้วยการเข้า ถ้ำ 1 เป็นสุวรแก ของहांนุญ 1 มีสติ 1 มีกต 1 มีความ เห็น 1 เป็นพหูสูต 1 เป็นพุทธอุปัฏฐาก 1

ชื่อ	ความสามารถ	เอกทัศนะ
พระจุฑาบันดก	แสดงฤทธิ์โดยการ แรมนิต ตัวแทน 1,000 ชั้นได้ใน เวลาเดียวกัน	ชำนาญในมโนเมษิธิ 1 ฉลาดในเจโตวิมุติ 1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คตบัจจาทถวภัทร

"คตบัจจาทถวภัทร" หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "นรคตบัจจาทถวภัทร" หมายถึง วัตร
เกี่ยวกับการนำกรรมฐานไปและกลับ มีหลักปฏิบัติดังนี้

ภิกษุผู้บำเพ็ญคตบัจจาทถวภัทร ส่วนใหญ่แล้ววันหนึ่งจะทำจิตให้สงบแล้วจากอาวธย-
ธรรม (กิเลสที่ขัดขวางจิตไม่ให้ถึงความสงบ) ด้วยการเดินจงกรมและการนั่ง เป็นอย่างนี้เรื่อย
ไปถึงปฐมยามในตอนกลางคืน ครั้นถึงมัชฌิมยามจึงนอน ครั้นถึงปัจฉิมยามก็ปล่อยใจให้เวลาล่วงเลยไป
ด้วยการนั่งและการเดินจงกรมแบบเดิมอีก

ท่านยังทำกิจวัตรอย่างอื่นอีกด้วย อาทิ กวาดลานพระเจดีย์และลานโพธิ์ รดน้ำดับโพธิ์
ล้างน้ำล้างน้ำใช้ และสมาทานประพฤตินันตวัตร* ทั้งเมตตมโหจรวัตรและอุปัชฌายวัตร เป็นต้น

ครั้นได้เวลาสมควร อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดแล้วกลับเข้าสู่เสนาสนะนั่งขัดสมาธิ
2 - 3 ชั้นให้ได้รับไออุ่นบำเพ็ญกรรมฐานจนถึงเวลาภิกษาจารย์ลุกขึ้นเตรียมตัว ตั้งจิตกำหนด
กรรมฐานคือบาตรและจีวรออกจากเสนาสนะไปยังลานพระเจดีย์เจริญพุทธบูชา (กำหนดพระ-
พุทธคุณเป็นอารมณ์) ทำประทักษิณพระเจดีย์ใหญ่และพระเจดีย์เล็ก

ครั้นไหว้พระเจดีย์ตลอดไปจนลุล่วงลานพระเจดีย์แล้ว ก็แสดงอาการบอมน้อมด้วยการ
ไหว้ต้นโพธิ์เหมือนว่าได้อยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า

จากนั้น ท่านจึงกลับมาซึ่งที่ชำระบาตรไว้รับเอาบาตรพร้อมทั้งละพุทธบูชาแล้วกำหนด
พิจารณากรรมฐาน คมที่พิจารณาอยู่ก่อน เดินไปยังหมู่บ้าน เมื่อใกล้ถึงหมู่บ้านจึงห่มจีวรพลางพิจารณา
กรรมฐานพลาง ขณะเดินถึงพลางอยู่ในหมู่บ้านก็พิจารณากรรมฐานไปด้วย ท่านเจริญกรรมฐานอยู่
ตลอดเวลา แม้ในขณะนั่งและเดินทางกลับจนกระทั่งถึงที่พัก

* นันตวัตร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "วัตรขันธกะ" แปลว่า "หมวดกนฺธของระเขียบปฏิบัติ"

- พระไตรปิฎกกล่าวว่ามี 13 อย่างคือ 1. อาคันตุกวัตร 2. อาวาสวัตร 3. คมิกวัตร 4. กัตถคตวัตร
5. ปิตทิกวัตร 6. อารัญญวัตร 7. เสนาสนวัตร 8. ชันตพรวัตร 9. วัจจกวัตร 10. อุปัชฌายวัตร
11. สัทธินาหาริกวัตร 12. อางริยวัตร 13. อันตเวาสิกวัตร (วินย. 7 / 414 / 213-372.)

¹ ที. อ. 1 / 231-233.

อาบิสงส์ของภิกษุผู้บำเพ็ญตบัสจากตัวตวัตร

ภิกษุผู้บำเพ็ญตบัสจากตัวตวัตรนี้ย่อมได้รับอาบิสงส์ดังนี้

1. ถ้ามีอุปนิสัยพร้อมจะบรรลุอรหัตผลได้ก็จะบรรลุในปฐมวัยนั่นเอง
2. ถ้าบรรลุอรหัตผลในปฐมวัยไม่ได้ก็จะบรรลุในมัชฌิมวัย
3. ถ้าบรรลุอรหัตผลในมัชฌิมวัยไม่ได้ก็จะบรรลุในปัจฉิมวัย
4. ถ้าบรรลุอรหัตผลในปัจฉิมวัยไม่ได้ก็จะบรรลุเมื่อคราวใกล้ตาย
5. ถ้าคราวใกล้ตายบรรลุอรหัตผลไม่ได้ก็จะไปเกิดเป็นเทพบุตร
6. ถ้าไม่เกิดเป็นเทพบุตรมาเกิดเป็นมนุษย์ในสุคติโลกกว้างจากพระพุทธเจ้าก็จะบรรลุปัจเจกโพธิญาณได้
7. ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์บรรลุปัจเจกโพธิญาณไม่ได้ เกิดใหม่เป็นมนุษย์อีกพบพระพุทธเจ้าก็จะบรรลุอรหัตผลได้เร็วเหมือนพระพาคิยะ มีปัญญามากเหมือนพระสารีบุตร มีฤทธิ์มากเหมือนพระมหาโมคคัลลานะ เกรงครกธุงค์เหมือนพระมหากัสสะปะ มีบุญมากเหมือนพระอนุรุทธะ ทรงจำพระวินัยเหมือนพระอุบาลี เป็นพระธรรมกถึกเหมือนพระปัญจมนันทานันบุตร ถืออู่ป่าเป็นวัตรเหมือนพระอิรวินชเรวตะ เป็นผู้พูดเหมือนพระอาบิเท. หรือไม่งักเป็นผู้ใคร่การศึกษาเหมือนพระราหุล¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงกลุ่มพระอสีติมหาสาวกพบพระพุทธเจ้า

1. กลุ่มพบพระพุทธเจ้า 1 พระองค์

ชื่อ	พบพระพุทธเจ้า
พระสารีบุตร	อโณทฬีสี
พระมหาโมคคัลลานะ	"
พระวัปปะ	ปทุมุตตระ
พระปัญจมันตานีบุตร	"
พระกาฬหะสี	"
พระอุบาลี	"
พระภค	"
พระปิโณทฬการทวาสะ	"
พระมหาปัณฑก	"
พระกัณหาเรวต	"
พระมหาโกฏฐิกะ	"
พระอุปเสนะ	"
พระอิทราณเรวต	"
พระอุปวาสะ	"
พระนาคิตะ	"
พระวังคีสะ	"
พระเสลละ	"
พระสาตตะ	"
พระนาลกะ	"
พระกัปปะ	กัตสปะ
พระโปลสาละ	"

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ	ทบพระพุทธรเจ้า
พระอุทัย พระปทุมมา	กัณฐิยะ "

2. กลุ่มทบพระพุทธรเจ้า 2 พระองค์

ชื่อ	ทบพระพุทธรเจ้า
พระนันทกะ	ปทุมตระ กกุณฐิยะ
พระนันทกะ (กลุ่มขนาด 16 คน)	ปทุมตระ อนรุทธะ
พระปิตินทวัจนะ	ปทุมตระ สุเมธะ
พระนันทกะ	ปทุมตระ อิตถทัตตี
พระธัมมาภ	ปทุมตระ มุสสะ
พระอัญญาโกณฑัญญะ	ปทุมตระ วิปัสสี
พระราธะ	"
พระโสณกุฎทิมบะ	"
พระสีวตี	"

ชื่อ	ทบพระพุทธรเจ้า
พระอานนท์	ปฐมตระ กัศัสปะ
พระจูฬปันถก	"
พระสุภติ	"
พระมหาโกปิไนยะ	"
พระทักขะ	"
พระอชิตะ	"
พระกัศัสเมตเตยยะ	"
พระโศตกะ	"
พระอุปสีวะ	"
พระชคกัณฑี	"
พระพาหิยะ	"
พระกุกุทธธานะ	"
พระเมตตคุ	สุเมธะ กัศัสปะ
พระโตเทสยะ	"
พระเหมณะ	โยทัสสี กัศัสปะ

คุ่มย์วิทยพัรพยวกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. กลุ่มทบพระพุทธรเจ้า 3 พระองค์

ชื่อ	ทบพระพุทธรเจ้า
พระกุกุทธกัทธิยะ	ปฐมตระ สุตัสสะ กัศัสปะ

4. กลุ่มเทพพระพุทธรเจ้า 4 พระองค์

ชื่อ	เทพพระพุทธรเจ้า
พระพาคณะ	อโนมทัสสี ปทุมตระ วิปัสสี กัศสปะ
พระมหากัศสปะ	ปทุมตระ วิปัสสี โกนาคมนะ กัศสปะ

5. กลุ่มเทพพระพุทธรเจ้าพระองค์ก่อน ๆ
และเทพพระพุทธรเจ้าที่ระบุพระนาม

ชื่อ	เทพพระพุทธรเจ้า	
	องค์ก่อน	ระบุพระนาม
พระควัมปติ	ไม่ระบุพระนาม	สีซี โกนาคมนะ กัศสปะ
พระมหากัจจายนะ	"	ปทุมตระ สุเมธะ กัศสปะ
พระอนรหะ พระโมฆราช	"	อัครทัสสี กัศสปะ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ	พบพระพุทธเจ้า	
	องค์ก่อน	ระบупุทธนาม
พระควัมปติ	ไม่ระบупุทธนาม	สีสี โกทาคมนะ
พระสภิกะ	"	กกุสันธะ กัสสปะ
พระอรุเวอกัสสปะ	"	ปทุมุตตระ มุสสะ
พระนทีกัสสปะ	"	"
พระคชากัสสปะ	"	สีสี มุสสะ
พระโสภิตะ	"	ปทุมุตตระ สุเมธะ
พระยสะ	"	สีหัตถะ กัสสปะ
พระราหุล	"	ปทุมุตตระ
พระโสณโกทวิสะ	"	อนิมพัสสี
พระมหาจุนทะ	"	วิปัสสี
พระเมธียะ	"	"
พระยโสธะ	"	"
พระปุตถะ	"	"
พระกิมพิละ	"	กกุสันธะ
พระภัทราวุธ	"	กัสสปะ
พระปิงคิยะ	"	"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. กลุ่มพบนพระพุทเจ้าพระองค์ก่อน

ชื่อ	พบนพระพุทเจ้าพระองค์ก่อน
พระวิมลละ	ไม้ระบุดพระนาม
พระสุพามุ	"
พระมหาอุทัย	"
พระปุดทะ	"

7. กลุ่มพบนพระปัจเจกพุทเจ้า

ชื่อ	พบนพระปัจเจกพุทเจ้า
พระภัททิยะ	ไม้ระบุดพระนาม
พระองคุลิมาล	"
พระปุดทะ	"
พระอาบนนท์	"
พระโสณโกวิทิสะ	"
พระโสณกุฎิลณะ	"
พระนันทกะ	"
พระปุดทะ	"
พระมหากัปปิยะ	"
พระอนรุทธะ	อุปริฎฐะ

8. กลุ่มไม้ระลู่ว่าได้พบนพระพุทเจ้า
หรือพระปัจเจกพุทเจ้า

ชื่อ	
พระภัททิยะ	
พระมหานามะ	
พระอัสสชิ	

พระอสีติมหาสาวกได้ทำบุญสำคัญไว้ตามวิธีการทำบุญดังกล่าวมานี้ ดังนี้

ตารางแสดงการทำบุญสำคัญของพระอสีติมหาสาวก

ชื่อ	ชนิดของบุญสำคัญ
พระอัญญาโกณฑัญญะ	ถวายมหาทาน*
พระอรุโวลกัสสะปะ	"
พระมหาโมคคัลลานะ	"
พระมหากัสสะปะ	"
พระมหาจายณะ	"
พระมหาโกญจิกะ	"
พระมหาภัปปีนะ	"
พระกังขาเรวตะ	"
พระนันทะ	"
พระสิวลี	"
พระโสณโกฏกัตตะ	"
พระราธะ	"
พระวัคคลี	"
พระปิลินทวัจฉะ	"
พระกุมารกัสสะปะ	"
พระธัมมปาณ	"
พระวังคิสสะ	"
พระถกุกตชกภททิสสะ	"
พระมหาปันดก	"

* มหาทาน คือ ทานอันยิ่งใหญ่ประกอบด้วยอาหารจำนวนมาก พระอสีติมหาสาวกถวายมหาทานแด่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกจำนวนมากเป็นเวลา 7 วัน พร้อมกันนั้น ทานได้ตั้งจิตปรารถนาเพื่อการบรรลุธรรมไปควย (เถร. ๘. 1-2-3-4)

ชื่อ	ชนิดของบุญสำคัญ
พระอนุรุธะ	ถวายมหาทาน จุดประทีปถวายเป็นพุทธบูชา
พระอานนท์	ถวายมหาทาน สร้างวัดถวาย ถวายการบำรุงพระพุทธเจ้า
พระภัททิยะ (กาสิโคธาบุตร)	ถวายมหาทาน ชักชวนให้มีการฟังธรรม ถวายอาสนะ
พระอุบาลี	ถวายมหาทาน สร้างวัดถวาย
พระภัททะ	ถวายมหาทาน ชักชวนให้มีการฟังธรรม
พระเสถะ	ถวายมหาทาน สร้างวัดถวาย
พระยสะ	ถวายมหาทาน เผาศพนอนาดา
พระวิมล	เผาศพนอนาดา
พระสุพานุ	"
พระปุณณสี	"
พระความปติ	"
พระปุณณะ	เผาศพพระปัจเจกพุทธเจ้า
พระปุณณะ	เผาศพพระปัจเจกพุทธเจ้า
พระปุณณะ	ฟังธรรมแล้วออกบวช

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ	ชนิดของเมนูสำคัญ
พระนทีกัศสปะ	ถวายอาหาร
พระคชาภักสสปะ	"
พระอุปเสนะ	"
พระกาฬุหาบี	"
พระกฤษณะ	"
พระอโศก	"
พระนันทกะ	ถวายผ้า
พระโสมโกเทวีสีละ	ถวายผ้า
พระอุปราณะ	สร้างวัดถวาย
พระภุ	ถวายผ้า
พระกิมพิละ	อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุ
พระเปิดโศลกาทวาชะ	ถวายดอกไม้
พระปุตตมันตานีบุตร	"
พระมหาจุนทะ	"
พระฉทิววิเชียรเวตะ	ถวายมหาสักการะ
พระสภิกะ	ถวายบาตรดิน
พระพาลกะ	ถวายพานะเดินทาง
พระองค์อุมาล	"
พระจุฬบัณฑก	ถวายยารักษาโรค
พระวโปปะ	ก่อไฟถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าให้ถึง
พระเมทธิชะ	ถวายธม
	ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัย
	เห็นปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าแล้ว
	เกิดศรัทธาในพุทธคุณ

ชื่อ	ชนิดของบุญสำคัญ
พระโลเทยยะ	ถวายของหอม เป็นพุทธรูปชา ฟังธรรมแล้วออกบวช
พระกัปปะ	ฟังธรรมแล้วออกบวช
พระชตุกัถี	ถวายอาหาร ประโคมดนตรีถวาย เป็นพุทธรูปชา ฟังธรรมแล้วออกบวช
พระภัทราวุธ	ฟังธรรมแล้วออกบวช
พระอุททะ	"
พระโปสาละ	"
พระโมฆราช	"
พระปิงคิยะ	แสดงธรรมให้ผู้อื่นฟัง
พระนาลกะ	ทำบุญไว้มาก (ไม่ระบุชนิดของบุญ)
พระมหาอุทธี	"
พระโสภิตะ	"
พระภัททิสะ	ไม่ระบุการทำบุญไว้
พระมหากามะ	"
พระอัสสี	"

ศูนย์วิทยพัทธพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

ตารางแสดงพระอสีติมหาสาวก 9 รูปที่เกิดในหฤคิณุมิ

ชื่อ	เกิดในหฤคิณุมิ	ทว่าบป
พระยสะ	เกิดเป็นนาค ¹	ไม่ระบุ
พระนันทะ	เกิดเป็นเต่า ²	"
พระโธโศภการทวาชะ	เกิดเป็นราชสีห์ ³	"
พระกฤตเทภิกทหิยะ	เกิดเป็นนกโคกิลลา ⁴	"
พระนันทกะ	เกิดเป็นนกกการเวก ⁵	"
พระอานนท์	เกิดในนรก ⁶	เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
พระกฤตธานะ	เกิดในนรก ⁷	แกล้งพระให้วิวาทกัน
พระสีวลี	เกิดในนรก ⁸	ฆ่าคนตาย
พระมหาโมคคัลลานะ	เกิดในนรก ⁹	ฆ่าบิดามารดา .

¹ เถร. อ. 2 / 99 .

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 195 .

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124 .

⁴ เถร. อ. 3 / 220 .

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16 .

⁶ เถร. อ. 2 / 159-160 .

⁷ เถร. อ. 3 / 131 .

⁸ ธ. อ. 4 / 87 .

⁹ ธ. อ. 5 / 62 .

ศูนย์วิทยพัทธพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ.

กรรมฐาน 40

กรรมฐาน 40 นี้มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเพื่อแสดงว่า วิธีที่จะทำจิตให้สงบนั้นเมื่อถึง 40 อย่างด้วยกัน ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1. กสิณ 10 คือ วัตถุสำหรับเพ่งเพื่อจูงจิตให้เป็นสมาธิ มี 10 อย่าง คือ

ก. ปรุวิกกสิณ	กสิณคือดิน	
ข. อาโปกสิณ	กสิณคือน้ำ	
ค. เตโชกสิณ	กสิณคือไฟ	เรียกว่า กุตกสิณ
ม. วาโยกสิณ	กสิณคือลม	
ง. นীลกสิณ	กสิณคือสีเขียว	
จ. पीตกสิณ	กสิณคือสีเหลือง	
ฉ. โลหิตกสิณ	กสิณคือสีแดง	เรียกว่า วรณกสิณ
ช. โอหटकสิณ	กสิณคือสีขาว	
ณ. อาโลกกสิณ	กสิณคือแสงสว่าง	
ญ. อากาศกสิณ	กสิณคือที่ว่างเปล่า ¹	

2. อสุภะ 10 คือ สภาพอันไม่งาม หรือซากศพในสภาวะต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐาน มี 10 อย่าง คือ

ก. อุทฺธมาตกะ	ซากศพที่เน่าพองขึ้นอีก
ข. วินีลกะ	ซากศพที่มีสีเขียวคล้ำกะดวยสีต่าง ๆ
ค. วิปฺพทกะ	ซากศพที่มีน้ำเหลืองไหลซึมอยู่ตามที่แตกปริ
ผ. วิจฺฉิททกะ	ซากศพที่ขาดจากกันเป็น 2 ท่อน
ง. วิกขยิตกะ	ซากศพที่ถูกสัตว์ เช่น แร้ง กา สุนัข จิกทิ้งกัดกินแล้ว
จ. วิกขิตตกะ	ซากศพที่กระจายกระจาย อวัยวะต่าง ๆ หลุดจากกัน
ฉ. หลวิกขิตตกะ	ซากศพที่ถูกสับชิ้นเป็นท่อน ๆ กระจายออกไป

¹ วิสุทธิ. 1 / 150-217.

- ช. โลกิตกะ   ซากศพที่มีโลหิตไหลอาบ เรียกราคอชู้
 ๗. ปุพฺพกะ   ซากศพที่มีเนอบคลาคล้ำเต็มไปหมด
 ๘. อฏฺฐิกะ   ซากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือกระดูกท่อน²

3. อนุสติ 10 คือ การระลึกถึงอารมณ์ที่ควรระลึกถึง 10 อย่าง คือ

- ก. เมตตานุสติ   ระลึกถึงพระพุทธเจ้า
 ข. อิมมานุสติ   ระลึกถึงพระธรรม
 ค. สังฆานุสติ   ระลึกถึงพระสงฆ์
 ๗. สีดานุสติ   ระลึกถึงศีล
 ง. จาคานุสติ   ระลึกถึงการบริจาคที่ทํามาแล้ว
 จ. เทวตานุสติ   ระลึกถึงเทวดา
 ฉ. มรณสติ   ระลึกถึงความตาย
 ช. กายคตาสติ   สติไปในกาย
 ๗. อานาปานสติ   สติกำหนดลมหายใจเข้าออก
 ๘. อุปสมาณฺสติ   ระลึกถึงธรรมที่สงบคือนิพพาน³

4. อัปปรัญญา 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อันประเสริฐซึ่งเป็นไปในสรรพสัตร์อย่างไม่มีจำกัดมี 4 อย่าง คือ

- ก. เมตตา   ความรักและปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข
 ข. กรุณา   ความสงสารคิดช่วยไ้เห็นทุกข์
 ค. มกฺกตา   ความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข
 ๗. อุเบกขา   ความมีใจเป็นกลาง⁴

² วิสุตฺติ. 1 / 226 .

³ อัง. เอกก. 20 / 179-180 / 39-40 .

⁴ ท. ปา. 11. / 226. / 232 .

5. อรูป 4 คือ อานที่มีสิ่งที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ มี 4 ชั้น คือ

- ก. อากาสัญญายตนะ   ฌานอันกำหนดที่ว่างอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์
- ข. วิญญาคัญญายตนะ   ฌานอันกำหนดวิญญานหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์
- ค. อากิญจัญญายตนะ   ฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์
- ฌ. เนวสัญญานาสัญญายตนะ   ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่⁵

6. อาหารแปฏุกูลสัญญา คือ การกำหนดพิจารณาความน่าเกลียดต่าง ๆ ในอาหาร⁶

7. จตุธาตุวักขณ คือ การกำหนดพิจารณาร่างกายว่าประกอบไปด้วยธาตุ 4 คือ
ปฐวี อาโป เตโช วาโย⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ ส. ส. 18 / 519. / 326.

⁶ วิสุทธิ. 2. / 152.

⁷ เรื่องเดียวกัน; หน้า 161.

ภาคผนวก ช.

ชดงค 13

"ชดงค" คือ องค์คุณเครื่องสลักหรือกำจัดกิเลส วิสุทธิมรรคกล่าวถึงชดงคไว้
13 ประการดังนี้

1. บังสุกุลถึงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือ
เปล่งวาจาสมาทานใช้แต่เฉพาะผ้าบังสุกุลเท่านั้นไม่รับจีวรที่มีผูดวาง

คำสมาทาน ทนปตจีวร ปฏิภูชิปามิ บังสุกุลิงกู สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้างด
จีวรที่คดหมบคืดวาง ขอสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

2. เตจิวริงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือครองเพียงไตรจีวรเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐาน
จิตหรือเปล่งวาจาสมาทานใช้แต่เฉพาะผ้า 3 ผืนเท่านั้นไม่รับผ้าผืนที่ 4

คำสมาทาน จตุตถจีวร ปฏิภูชิปามิ เตจิวริงกุต สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้างดจีวร
ผืนที่ 4 สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือครองไตรจีวรเป็นวัตร

3. นิยทปาทิงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือเทียวนิทรมาคเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือ
เปล่งวาจาสมาทานถือเทียวนิทรมาคเลี้ยงชีวิตไม่รับอติเรกลาก

คำสมาทาน อติเรกลาก ปฏิภูชิปามิ นิยทปาทิงกุต สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้างด
อติเรกลาก สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือเทียวนิทรมาคเป็นวัตร

4. สปปทานจาริงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือเทียวนิทรมาคไปตามลำดับเป็นวัตร หมายถึง
อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือเทียวนิทรมาคไปตามลำดับหลังคาเรือนเป็นวัตรไม่ลัดลำดับ

คำสมาทาน โสลุปจาร ปฏิภูชิปามิ สปปทานจาริงกุต สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้า
งดการเทียวตามใจอยาก สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือเทียวนิทรมาคไปตามลำดับเป็นวัตร

5. เอกาสนิงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือฉัน ๗ อาสนะเดียวเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐาน
จิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือฉันวันละมือเดียวเมื่อลุกจากที่แล้วไม่ฉันอีก

คำสมาทาน นานาสนโกชน ปฏิภูชิปามิ เอกาสนิงกุต สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้างด
การฉัน ๗ ต่างอาสนะ สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือฉัน ๗ อาสนะเดียวเป็นวัตร

6. บัตตบิณฑิงคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิต
หรือเปล่งวาจาสมาทานถือฉันเฉพาะในบาตรไม่ใช่ภาชนะใส่อาหารอย่างอื่น

คำสมาทาน ทุตติภาชน ปฏิภูชิปามิ บุตตบิณฑิงกุต สมอาทิตย์มิ แปลว่า ข้าพเจ้างด
ภาชนะที่ 2 สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

7. ชลุปัจฉากตติงคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือหามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานเถื่อว่าเมื่อเริ่มฉันอาหารที่ถือว่าเป็นส่วนของตนแล้วไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีก

คำสมาทาน อสิริตตโกชนํ ปฏิภูชิปามิ ชลุปัจฉากตติงคังคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงโกชนะอันเหนือเพื่อสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือหามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร

8. อารยัญญุกังคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ป่าซึ่งอยู่ข้างบ้านถนนอย่างน้อย 500 ชิวาณู หรือ 25 เส้น

คำสมาทาน ทามนุคเสนาสนํ ปฏิภูชิปามิ อารยัญญุกังคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงเสนาสนะที่คชทายบ้าน สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร

9. รุกขมุลิกังคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่โคนไม้ไม่อยู่ในที่มุงที่บัง

คำสมาทาน ฉนฺนํ ปฏิภูชิปามิ รุกขมุลิกังคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงที่มุงที่บังสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร

10. อัทโภกาสิกังคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ในที่แจ้งไม่อยู่ในที่มุงที่บังและโคนต้นไม้

คำสมาทาน ฉนฺนญฺจ รุกขมุลญฺจ ปฏิภูชิปามิ อัทโภกาสิกังคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงที่มุงที่บังและโคนต้นไม้ สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร

11. โสสานิกังคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ป่าช้าไม่อยู่ในที่ที่ไม่ใช่ป่าช้า

คำสมาทาน อสุสานํ ปฏิภูชิปามิ โสสานิกังคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงที่มิใช่ป่าช้า สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

12. ธตาสันตติงคยะ องค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ในเสนาสนะที่แล้วแต่เขาจัดให้เป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่เขาจัดให้จะดีหรือไม่ดีก็ตามไม่เลือกว่าจะต้องเป็นเสนาสนะอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ตนเองปรารถนา

คำสมาทาน เสนาสนโลคฺคูปิ ปฏิภูชิปามิ ธตาสันตติงคํ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าจงความละโมภในเสนาสนะ สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถืออยู่ในเสนาสนะที่แล้วแต่เขาจัดให้เป็นวัตร

13. เนสัชชีกังคะ องค์แห่งภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร หมายถึง อธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือการเป็นอยู่ด้วยอิริยาบถ 3 คือ ยืน เดิน นั่ง แต่ไม่นอน

คำสมาทาน เสวย ปฏิบัติปามิ เนสัชชีกังคะ สมาธิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้างดการนอน สมาทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร¹

อุตงก์ 13 ประการนี้ไม่ใช่หน้ปฏิบัติทางวินัย ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ มีหลักทั่วไปในการถือว่า ถ้าถือปฏิบัติแล้วช่วยให้กัมมัญฐานเจริญหรือช่วยให้กุศลธรรมเจริญก็ควรถือ แต่ถ้าถือแล้วทำให้กัมมัญฐานเสื่อมหรือทำให้กุศลธรรมเสื่อมก็ไม่ควรถือ การถือปฏิบัติอุตงค์ของพระอรหันต์ไม่เกี่ยวกับทำให้กัมมัญฐานเจริญหรือเสื่อม แต่ท่านถือเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังจะได้ถือปฏิบัติตาม²

¹ วิสุตติ. 1 / 73-104.

² พระราชวรมณี, ถ้อยคำธรรมเทศนา ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : กานสุทธาการพิมพ์, 2528), หน้า 309.

ประวัติผู้เขียน

นายบรรจบ บรรณรุจิ เกิดที่จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2496 เป็นบุตรของ นายเต็ม นางจิต บังมี สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 9 ประโยคจากสำนักเรณูวัดแก้วฟ้า จังหวัดราชบุรี เมื่อปีการศึกษา 2516 และสำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย เมื่อปีการศึกษา 2521 ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาอักษร-ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2528 ในระหว่างการศึกษานี้รับราชการในตำแหน่งอนุศาสตราจารย์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันได้ย้ายมาปฏิบัติราชการในตำแหน่งนักบรรณศิลป์ ณ ราชภัฏเทพสถาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย